

Taalscreening bij kleuters als hefboom voor een betere beheersing van het Nederlands

*Kritische voorwaarden om de taalscreening in scholen
te implementeren*

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Raad Basisonderwijs op 3 februari 2021 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: werkgroep Taal kleuteronderwijs op 26 oktober 2020, 25 november 2020, 15 december 2020 en 18 januari 2021 onder voorzitterschap van Lotje De Spiegeleer

Werd geconsulteerd: commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen op 11 december 2020

Dossierbeheerder: Katrien Persoons

1	SITUERING	2
1.1	TAALSCREENING BIJ VIJFJARIGE KLEUTERS VERPLICHT VANAF SCHOOLJAAR 2021-2022	2
1.2	LOPEND ONDERZOEK	2
2	WAAROM DIT ADVIES?	2
2.1	BREDE KIJK NODIG	3
2.2	TAALSCREENING STAAT NIET OP ZICHZELF	3
2.2.1	Onderdeel van schooleigen beleid	3
2.2.2	Krachtige taalleeromgeving nodig die inspeelt op elk kind	4
3	KRITISCHE VOORWAARDEN	4
3.1	BASISCOMMUNICATIE NAAR ALLE ACTOREN	4
3.2	TIJDSVENSTER VOOR HET AFNAMEMOMENT	5
3.3	OVERGANGSJAAR VOOR DE TAALINTEGRATIETRAJECTEN	5
3.4	DESKUNDIGHEIDSONTWIKKELING	6
3.4.1	Ondersteuning door pedagogische begeleidingsdiensten en clb	6
3.4.2	Overleg en professionalisering	6
3.5	RANDVOORWAARDEN VOOR RIJKE TALIGE INTERACTIES IN DE KLAS	7
3.6	VERSTERKEN BELEIDSVOEREND VERMOGEN	7

1 Situering

1.1 Taalscreening bij vijfjarige kleuters verplicht vanaf schooljaar 2021-2022

Vandaag nemen scholen verplicht een taalscreening af bij elke leerling die voor het eerst in het gewoon lager onderwijs instroomt. Vanaf het schooljaar 2021-2022 zal die taalscreening eerder gebeuren, namelijk aan het begin van het leerplichtonderwijs. Zo grijpt de minister de verlaging van de leerplichtleeftijd aan als een opportuniteit om vroeger de taalkennis te screenen.

Op basis van de informatie die de taalscreening oplevert, moeten leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen een actief taalintegratietraject Nederlands volgen. Dat kan via een taalbad of een volwaardig alternatief.¹ Voor de organisatie van de taalintegratietrajecten in het basisonderwijs trekt de minister in 2021 9 miljoen euro uit.²

De overheid zal ook het instrument, het moment en de manier van afname van de screening bepalen. Dat zal worden vastgelegd in een uitvoeringsbesluit dat we tegen de zomer van 2021 verwachten.

1.2 Lopend onderzoek

De overheid financiert momenteel twee onderzoeken om die beleidsmaatregel verder voor te bereiden en te ondersteunen:³

- Op basis van het huidige SALTO-instrument werkt een onderzoeksteam onder leiding van prof. Kris Van den Branden (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven) aan een **taalscreeningsinstrument** dat de taalvaardigheid Nederlands van vijfjarige kleuters in kaart kan brengen. Het onderzoek loopt tot 30 juni 2021.
- Een onderzoeksteam onder leiding van prof. Jordi Casteleyn, prof. Tom Smits en prof. Mathea Simons (Universiteit Antwerpen) werkt aan een wetenschappelijk, praktijkrelevant referentiekader voor **taalintegratietrajecten** en verzamelt een collectie goede praktijkvoorbeelden voor scholen. Het onderzoek neemt niet enkel het kleuteronderwijs in de focus, maar ook het lager en secundair onderwijs. Het onderzoeksproject loopt tot eind april 2021.

2 Waarom dit advies?

De taalontwikkeling van de onderwijstaal speelt een cruciale rol voor de verdere schoolloopbaan van leerlingen. Het is dan ook nuttig dat de taalvaardigheid Nederlands aan het begin van de leerplicht bij elke kleuter in kaart wordt gebracht. Zo kunnen kleuters die extra stimulansen

¹ Art. 11quater van het Decreet Basisonderwijs
Art. 27 van het Decreet van het onderwijs XXX van 3 juli 2020

² Zie Beleids- en begrotingstoelichting Onderwijs en Vorming, begrotingsjaar 2021.

³ De Vlor nodigde de promotoren van beide onderzoeken uit om geïnformeerd te worden over het opzet ervan en de stand van zaken. Op 22 september 2020 werd het onderzoeksproject over de ontwikkeling van het taalscreeningsinstrument in het kleuteronderwijs toegelicht door prof. Kris Van den Branden, Goedele Vandommele en Fien Loman (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven). Het onderzoek over de taalintegratietrajecten werd toegelicht op 21 oktober 2020 door prof. Jordi Casteleyn (UAntwerpen).

kunnen gebruiken om hun taalvaardigheid Nederlands te ontwikkelen, beter opgevolgd en gericht ondersteund worden. Vanuit deze visie is het onderzoek over de taalscreening opgevat.⁴

Toch kan die taalscreening ook onwenselijke en/of onbedoelde consequenties met zich meebrengen. De Vlor vindt dat de brede kijk nodig blijft en dat de taalscreening nooit op zichzelf kan staan.

2.1 Brede kijk nodig

Het screenen van vijfjarige kleuters is niet vanzelfsprekend.⁵ De Vlor formuleerde al eerder heel wat bedenkingen bij de validiteit van testen bij kleuters op één enkel moment.^{6 7} De raad kijkt dan ook uit naar een onderbouwd antwoord op de eerste onderzoeksvraag van het onderzoek over het taalscreeningsinstrument, namelijk 'of het mogelijk is om de taalvaardigheid van vijfjarige kleuters (dus bij de start van het leerplichtonderwijs) op een betrouwbare en valide manier te meten' door middel van een toets die focust op luistervaardigheid. Bovendien is er bij de onderwijspartners bezorgdheid over de decretale verwoording dat leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen 'op basis van de resultaten van de taalscreening' een actief taalintegratietraject Nederlands moeten volgen.⁸ De informatie uit de screening, die focust op luistervaardigheid, moet steeds samengelegd worden met andere observaties rond het (talig) functioneren. Hierbij is aandacht nodig voor meertaligheid, lage SES en eventuele leer- en ontwikkelingsproblemen die kunnen spelen.

Een brede kijk op de taalontwikkeling van kinderen is cruciaal. De Vlor is tevreden om vast te stellen dat die brede kijk terug te vinden is bij de onderzoekers van de twee lopende projecten en bij de minister.⁹ Die brede kijk moet ook de rode draad zijn bij de implementatie van de taalscreening in scholen.

2.2 Taalscreening staat niet op zichzelf

2.2.1 Onderdeel van schooleigen beleid

Om daadwerkelijk een hefboom te zijn voor de taalontwikkeling van het Nederlands moet de taalscreening en de opvolging ervan een plaats krijgen in het schooleigen beleid op vlak van

⁴ Die visie werd toegelicht tijdens een presentatie aan de Vlor op 22 september 2020 over het onderzoek over de taalscreening in het kleuteronderwijs door Kris Van den Branden, Goedele Vandommele en Fien Loman (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven).

⁵ Colpin, M., Gysen, S., Jaspaert, K., Heymans, R., Van den Branden, K. & Verhelst, M. (2006). Studie naar de wenselijkheid en haalbaarheid van de invoering van centrale taaltoetsen in Vlaanderen in functie van gelijke onderwijskansen. Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven).

⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de beleidsnota Onderwijs 2019-2024](#). 28 november 2019.

⁷ Om zich te verdiepen in het thema organiseerde de Raad Basisonderwijs op 11 maart 2020 een themabespreking over taalontwikkeling bij kleuters in relatie tot de introductie van het beheersingsniveau Nederlands. Volgende externe deskundigen gaven een presentatie: Elke Peters (Taal en Onderwijs, KU Leuven), Helena Taelman (Odisee Hogeschool) en Esli Struys (Toegepaste Taalkunde, Vrije Universiteit Brussel).

⁸ Art. 11quater van het Decreet Basisonderwijs

⁹ Commissie voor Onderwijs, 14 januari 2021, zie antwoord van de minister op de vraag naar uitleg over de geletterdheid bij kleuters. Te raadplegen via <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1460540>

leerlingenbegeleiding en kwaliteitszorg. Het moet de klaspraktijk van de vijfjarige kleuters overstijgen en deel uitmaken van een gedeeld verhaal van het hele schoolteam.¹⁰

2.2.2 Krachtige taalleeromgeving nodig die inspeelt op elk kind

Alles staat of valt met de taalbegeleiding en taalondersteuning die voorzien wordt en de manier waarop taalverwerving doorheen de schooldag en doorheen de hele schoolloopbaan, vanaf de instap in het kleuteronderwijs, gestimuleerd wordt.

Het kleuteronderwijs heeft het potentieel om een krachtige taalleeromgeving voor elk kind te zijn. De geïntegreerde aanpak¹¹, die eigen is aan het basisonderwijs, biedt reële kansen voor taalstimulering en taalverrijking. In de kleuterklas worden kinderen ondergedompeld in de onderwijstaal en is het mogelijk om met alle kleuters rijke talige interacties aan te gaan. Dat is van belang, aangezien de taalontwikkeling van de onderwijstaal een cruciale rol speelt voor de verdere schoolloopbaan van die leerlingen. Op die manier vormt het kleuteronderwijs het fundament voor gelijke kansen en een succesvolle schoolloopbaan.

3 Kritische voorwaarden

Vanuit bovenstaande bezorgdheden belicht de Vlor een aantal kritische voorwaarden om de taalscreening in scholen te implementeren.

3.1 Basiscommunicatie naar alle actoren

De Vlor vraagt aan de overheid om te voorzien in een duidelijke basiscommunicatie. Die moet:

- ingaan op het doel van de taalscreening en de gevolgen die er al dan niet aan verbonden zijn, inhakend op de visie waarmee het instrument ontwikkeld is en de eventuele beperkingen van het instrument;
- zo snel mogelijk en ruim voor de zomervakantie van 2021 gebeuren;
- op een aangepaste manier gericht zijn aan iedereen die bij onderwijs betrokken is: directies en personeelsleden, ouders, clb en pedagogische begeleidingsdiensten;
- beschikbaar zijn in verschillende talen.

Die basiscommunicatie van de overheid is een manier om eventuele misverstanden over het instrument te vermijden. Voor het onderwijsveld is het een kapstok om de eigen communicatie aan op te hangen.

Klemtonen

Het resultaat van de taalscreening op zich is geen toelatingsvoorwaarde voor het eerste leerjaar. Dat was een uitdrukkelijke keuze van de minister die de Vlor ten volle steunt. Dat moet ook in de communicatie benadrukt worden.

¹⁰ Dat sluit aan bij de vijfde krachtlijn voor een sterk basisonderwijs: 'Een lerend team dat verantwoordelijkheden deelt'. Zie Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Advies over de krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs](#), 16 september 2015.

¹¹ Dat sluit aan bij de vierde krachtlijn voor een sterk basisonderwijs: 'Een geïntegreerde aanpak als fundament'. Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Advies over de krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs](#), 16 september 2015.

Naar het onderwijsveld toe is het belangrijk om duidelijk te maken dat de bevindingen van de taalscreening, die focust op luistervaardigheid, een plaats moeten krijgen in het totaalbeeld van de taalontwikkeling van een kind. Daarna kan er beslist worden om een taalintegratietraject op te starten. Uiteraard levert het taalscreeningsinstrument enkel valide informatie op indien het gebruikt wordt voor het doeleinde waarvoor het ontwikkeld is. Belangrijk is dan ook om in de communicatie te benadrukken dat het instrument niet bedoeld is om een kind te hertesten.

Ouders zijn belangrijke partners voor de school om samen te werken aan de taalontwikkeling van hun kind. Door het doel van de taalscreening en de opvolging ervan duidelijk te communiceren, zal dit mogelijke bezorgdheden bij hen wegnemen. De taalscreening maakt geen deel uit van een verstrengde, restrictieve aanpak, maar is ondersteunend bedoeld. Het brengt taalachterstand sneller in beeld en zo kunnen kleuters, indien nodig, extra stimulansen krijgen om hun taalvaardigheid Nederlands te ontwikkelen. Een duidelijke en wederkerige communicatie hierover kan ervoor zorgen dat ouders de meerwaarde van deelname aan de taalscreening ervaren.

3.2 Tijdsvenster voor het afnamemoment

Het afnamemoment zal geadviseerd worden door de onderzoekers van de taalscreening en deel uitmaken van een uitvoeringsbesluit. Het is de bedoeling om de taalscreening tijdens het eerste trimester te laten plaatsvinden.¹² Op die manier kunnen leraren het resultaat van de taalscreening aanwenden als bijkomende informatiebron voor extra taalstimulering.

De Vlor vraagt om aan scholen een ruim tijdsvenster in het eerste trimester te geven voor de afname van de taalscreening. Het precieze afnamemoment in dat eerste trimester moet rekening houden met:

- maximale kansen voor alle kleuters:
Daarom is het geen goed idee om de taalscreening na een vakantieperiode te plannen. Kinderen die thuis geen Nederlands spreken of kinderen uit lagere SES-milieus worden dan benadeeld. Tijdens de vakantie komen ze niet of minder in aanraking met het Nederlands als school- en instructietaal.
- de voorbereidingstijd voor de afname

3.3 Overgangsjaar voor de taalintegratietrajecten

De tijd voor scholen om zich voor te bereiden op het nieuwe schooljaar waarin de taalscreening voor het eerst verplicht zal zijn, is krap. Het instrument voor de taalscreening en de bijhorende handleiding worden pas eind juni 2021 opgeleverd.

De Vlor beveelt dan ook aan om schooljaar 2021-2022 als een overgangsjaar voor de taalintegratietrajecten te beschouwen. Scholen moeten dat jaar kunnen gebruiken om de taalscreening bij alle vijfjarige kleuters voor de eerste keer af te nemen, ervaringen op te doen

¹² Centrum voor Taal en Onderwijs (2020). *Taalscreening voor kleuters: hoe, wat, wanneer?* Geraadpleegd via https://www.arts.kuleuven.be/cto/materialen/kleuter/taalscreening/Taalscreening_derde_kleuterklas.pdf

met het opvolgen van de informatie uit de taalscreening en gestimuleerd worden om een schooleigen beleid uit te werken.

3.4 Deskundigheidsontwikkeling

Schoolteams en leraren hebben een houvast en expertise nodig om de taalscreening en de opvolging ervan een plaats te geven in het ruimere beleid van leerlingenbegeleiding en kwaliteitszorg. De Vlor verwacht dat scholen vragen zullen hebben over de aanpak van de taalintegratietrajecten. Het is positief dat de overheid een inspiratiegids zal verspreiden, gebaseerd op het recente onderzoek, maar dat zal niet volstaan. Er zal nood zijn aan ondersteuning door pedagogische begeleidingsdiensten en clb. Er moet ook ruimte zijn voor overleg en professionalisering.

3.4.1 Ondersteuning door pedagogische begeleidingsdiensten en clb

Scholen moeten kunnen blijven rekenen op begeleiding en ondersteuning op de klasvloer door de pedagogische begeleiding. Die ondersteunt scholen in kwaliteitszorg en kwaliteitsontwikkeling, waarvan taalbeleid en leerlingenbegeleiding deel uit maken.

Wanneer scholen ervaren dat een kind vastloopt in zijn taalontwikkeling, moet ook het clb zijn rol kunnen blijven opnemen: in het ondersteunen van het handelingsgericht werken in het kader van consultatieve leerlingenbegeleiding en in het lopen van handelingsgerichte diagnostische trajecten.

Om scholen optimaal en zo efficiënt mogelijk te kunnen ondersteunen op vlak van taalbeleid en het implementeren van taalintegratietrajecten is dialoog tussen de school, pedagogische begeleiding en clb noodzakelijk. In die dialoog moeten wederzijdse verwachtingen uitgeklaard worden en kunnen verdere afspraken gemaakt worden. De overheid moet daarom verder blijven inzetten op sterke pedagogische begeleidingsdiensten en clb met de nodige middelen en omkadering om hun decretale opdrachten te vervullen.

3.4.2 Overleg en professionalisering

Er is tijd en ruimte nodig voor professionalisering bij schoolteams over

- wat een rijk taalaanbod juist is;
- hoe de taalproductie van kleuters gestimuleerd kan worden;
- hoe taalvaardigheden aangescherpt kunnen worden.

Een concrete maatregel is om het aantal halve dagen pedagogische studiedagen per schooljaar uit te breiden. Dat maakt het mogelijk om op een doelgerichte, efficiënte manier met het hele schoolteam te werken rond de taalscreening en het uitbouwen van het schooleigen beleid.¹³

Daarnaast herhaalt de Vlor nood aan structurele ruimte in de organisatie voor overleg (binnen en buiten het team, zoals met pedagogische begeleiding en clb), collegiale consultatie, transfer van het geleerde binnen het team en het uitbouwen van het educatief partnerschap met ouders.¹⁴

¹³ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Tijd voor een volwaardig toekomstplan voor het basisonderwijs](#), 29 mei 2019.

¹⁴ Vlaamse Onderwijsraad, idem.

3.5 Randvoorwaarden voor rijke talige interacties in de klas

Om de (taal)leerkansen van kinderen te vergroten, moet er ingezet worden op kwaliteitsvolle interacties in de klas. Om die ambitie in het kleuteronderwijs te kunnen realiseren, zijn er bijkomende investeringen nodig.

Een krachtige taalleeromgeving betekent dat er veel taalaanbod is in kleinere groepen waarbij elk kind voldoende spreekkansen en feedback krijgt. Daarom vraagt de Vlor om de leerling-leraar-ratio te verkleinen, zoals de minister ook beloofd heeft in zijn beleidsnota.¹⁵

De minister voorziet extra middelen voor de taalintegratietrajecten. De Vlor waardeert dat, maar heeft momenteel nog geen zicht op de verdeling van die middelen en wat het voor de scholen precies zal betekenen. Voor de Vlor is het belangrijk dat de investeringen een duurzaam taalondersteuningsbeleid mogelijk maken en deel uitmaken van een breder toekomstplan voor het basisonderwijs.

Tot slot verwijst de Vlor naar de aankondiging in de beleidsnota om te investeren in bijkomende kinderverzorgers en ook te zorgen voor meer ondersteuning als antwoord op de toegenomen zorgnood in de klas.¹⁶ De Vlor herhaalt de nood aan bijkomende kinderverzorgers en zorgleraren.¹⁷ We zien 'zorgleraren' als bijkomende leraren die breed ingezet worden op de klasvloer en die voor ondersteuning zorgen op de zorgniveaus 0 en 1. Ook is er bijzondere aandacht nodig voor de onderwijsbehoeften van kleuters. De juiste verhouding tussen verzorging en educatie is daarbij belangrijk.

3.6 Versterken beleidsvoerend vermogen

Met de invoering van de verplichte taalscreening en de organisatie van taalintegratietrajecten doet de overheid opnieuw een appel op het beleidsvoerend vermogen van basisscholen.

Er is een betere administratieve, pedagogische en beleidsondersteuning nodig om de beleidskracht en de schoolorganisatie in het basisonderwijs te versterken.¹⁸ De minister heeft in zijn beleidsnota aangekondigd dat hij die ondersteuning zal voorzien.¹⁹ Scholen moeten meer mogelijkheden hebben om de taalscreening en de taalintegratietrajecten, als onderdeel van schooleigen beleid, op een gestructureerde en georganiseerde manier aan te pakken. Enkel zo kunnen scholen een krachtige taalleeromgeving voor alle kleuters op een duurzame manier vorm geven.

Katrien Persoons
secretaris Raad Basisonderwijs

Anne Verhoeven
voorzitter Raad Basisonderwijs

¹⁵ Zie OD 1.7 De kwaliteit van het basisonderwijs versterken van de Beleidsnota Onderwijs 2019-2024

¹⁶ Idem.

¹⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Tijd voor een volwaardig toekomstplan voor het basisonderwijs](#), 29 mei 2019.

¹⁸ Vlaamse Onderwijsraad, idem

¹⁹ Zie OD 1.7 De kwaliteit van het basisonderwijs versterken van de Beleidsnota Onderwijs 2019-2024